RADE JARAK

YU puzzle

Ratovi, sprovodi i nestanci

Laguna

Copyright © 2013, Rade Jarak
Copyright © 2013 ovog izdanja, LAGUNA

EDICIJA
PLAVOBELOCRVENO
Knjiga 1

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.
SW-COC-001767
© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Posvećeno Fatimi,
Plavookoj Ciganki.

Kako je teško napisati bilo koju riječ.
Svaka kao da traži svoje mjesto u puzzleu.

Prvi dio

Propast Romića

1.

Dubrovnik, ljeto 1968,
Vrt na Posatu, Donji Kono

– Nekad su u vrtu rasle dve palme. Visoke i tanke. Mogle su da se vide i na fotografijama grada koje su prikazivale vizure Pila i Minčete – započne striko Đorđe.

Sjedio je u pletenoj stolici pored stolića na kojemu su stajale dvije šalice za kavu, presavijena najnovija *Borba* i na njoj pepeljara, drvena kutija s tompusima i šibice. Njemu nasuprot, s notesom u ruci, sjedio je mladi novinar iz Beograda.

– Jedna tamo u uglu, malo ispred omorike i druga, onamo kraj zida – pokaže prstom na prazna, fantomska mjesta u vrtu. Novinar se okrene i pogleda u pravcu njegovog prsta, ali nije mogao vidjeti ništa osim crvene utabane zemlje.

– Uz onu palmu koja je bila bliže zidu stajala je jednom prilikom Jovana, sećam se, beše zastala u igri – nastavi Đorđe i uzme tompus iz kutije. – A nekoliko meseci pre toga, dok su se po gradu još uvek tukli, na to isto mesto beše došao neki vojnik, ranjen, dobauljao da umre.

Đole kresne šibicu, pripali tompus i pričeka dok mladić načrčka nešto u notes.

– Nemac. A ona tamo, pored palme, beše stala da se odmori. Naganjala se po vrtu. Zaigrana, znojava. Ni devojčica, ni dete. Bila je najlepša od sestara. Samo se Romanova lepota mogla meriti s njenom. A Nemac beše ušao u vrt da umre. Rano ujutro, ostavio je krvavi trag pored gredica, onamo gde su paradajzi. Pao je baš tamo pored palme i deda Kiko, poslepodne, kad se proneo glas da su naši oslobodili grad, okuražio se i prišao lešu, praćen čoporom dece, Romanom, Teklom, Anom i Jovanom. Uzeo mu je mauzer iz futrole za pasom. Šta je kasnije bilo s pištoljem, ne znam. Onda je došla Ai i rasterala decu. Pogledali su u džepove. Dokumenti, rajhsmarke, slika žene ili zaručnice. Zaboravio sam je li Kiko kasnije poslao pismo u Nemačku. Bio je lep leš, pričala su deca. Uredno podšišan, bez kape, koja mu je valjda pala negde na Donjem Konalu. Tračak sunca beše mu osvetlio potiljak i teme. Plave, sitne vlasi. Deca nisu mogla da se načude mrtvacu. Ai ih je terala, ali su se vraćali. – Jesu li ono creva? – pitala je Ana.

Posle su ga odneli i zakopali na Boninovu, u zajedničku raku. Zalili krečom.

Đole zastane i povuče dim. Gledao je u daljinu, iza Lovrijenca, prema pučini koja je nestajala u ljetnoj izmaglici. More je bilo prazno, golo, ni broda ni barke.

– Ko je posekao palme u vrtu Romićevih? – upita novinar.

Glas mu je bio grub i pomalo hrapav, što se ne bi očekivalo od takvog momčića, pun napora koji je morao da razbije tek nekoliko sekundi tišine, koja je bila teška kao

da je trajala godinama. Stoljećima. Striko Đorđe još uvijek je gledao u daljinu.

– Palme su posekli čim je umro šjor Kiko. To je naredila Ana, najstarija sestra. Secnuo ih je onaj njen Gačanin, Haris. Isekao, iščupao, zalio naftom. Napravila je to iz čistog inata kad je ostala sama u kući. Uvek je bila ljubomorna na sve i svja pa tako i na palme. Kad sam video šta je uradila došlo mi da je ubijem. Ovo poslednje nemoj da zapišeš.

Mladić popravi naočale na vrhu nosa i nastavi črčkati lapisom. Striko Đorđe odloži tompus u pepeljaru.

– Jovana je bila najlepša. Isekla je vene u kupatilu, u sedamnaestoj godini. Jednog leta, teškog leta pedeset i treće. Ai to nikad nije prebolela. Doživela je potpuni slom. A ko bi to mogao da preboli. Niti smo saznali zašto, niti je Ai više ikad došla sebi nakon toga. Pronašla ju je u kupatilu, u kadi punoj guste lepljive krvi, vlastitu kćerku. Jovana je išla u muzičku školu. Časove klavira držao joj je Gracio. Zoran je bio kupio klavir, postavili smo ga u saloču. Neki švedski, zaboravio sam koje je bio marke. Koncertni. Odmah nakon Jovanine smrti prodali su ga, da ga Ai ne gleda.

– Imate li Jovaninu fotografiju?

– Imam, u albumu. Čekaj malo – reče Đole i s naporom pomjeri svoj gangrenozni patrljak. –Ana! Ana!

Jedna pjegasta mačka naglo i bešumno skoči na prozor kraj vaze s cvijećem, kao da se čarolijom stvorila. Ne iziđe Ana, nego Katarina.

– Kaća, donesi mi porodični album – naredi Đole.

Mačka pretrči preko verande, zavuče se pod drvenu klupu i stane lizati trbuh ružičastim jezikom. Katarina se

uskoro vrati sa u kožu uvezanim albumom pod miškom. Odloži ga na stol.

– Hvala, Kaćuša – reče Đole.

Uzme album, prevrne nekoliko stranica i pruži ga mladiću. Na crnoj pozadini dvije Jovanine fotografije. Novinar uzme album i pogleda.

Na Pilama zacvili tramvaj. Odjekuje otpravnikov glas.

– Idemo, Pile – Batala – Uvala Lapad! Idemo, Uvala Lapad!

– Kiko je bio direktor dubrovačkog tramvaja – reče odsutno Đorđe.

Na maloj crno-bijeloj fotografiji nazupčenih rubova bila je Jovana, desetogodišnjakinja, u svijetloj haljinici. Negdje u prirodi, između drveća, vjerojatno mladih borova. Možda negdje na Lokrumu. Djevojka tamnih uvojaka i nježnog tijela u neprestanom hermafroditskom nemiru, uhvaćenom u trenutku. Druga fotografija, na istoj stranici albuma, ispod i udesno, njezin je portret. Malo, ponešto široko lice, sanjive ukoso položene oči. Mladić vrati album natrag na stol. Striko Đorđe otpije posljednji gutljaj kave.

– Jovanu su dvaput upisivali u školu – nastavi. – Prvog puta kad je imala punih sedam godina, nije mogla da se prilagodi. Bacala je pernice, tablice, sveske u vazduh, kroz prozor, trpala, bre, u peć. Drugoj deci nije dala mira pa ju je Ai ispisala. Ljudima beše čudno što je tako reagovala, ali i sve u vezi s Ai. Ipak, pokazalo se kasnije da je pametno postupila. Sledeće godine Jovana se povratila, sve same petice, bila je najbolja u odeljenju.

Tu Đole naglo zastane i pogleda negdje iza Lovrijenca.

– Ana! Ana! – iznenada vikne.

Ne iziđe Ana, nego Katarina.

– Donesi nam votku.

– Nema je više.

– Nema moskovskaje?

– Nema.

– Onda rakiju. I malo vode.

– Evo! Odma' ću.

Katarina se vrati u kuću. Tramvaj zazvoni i tromo krene prema bolnici vozeći između platana i palmi na Pilama. Kad je prošao pored hotela *Imperial,* uzbrdo, pored tarace na kojoj su sjedili dokoni turisti i pored slastičarnice, izgubi mu se zvuk.

– Toliko smrti u ovoj familiji. Kakvo je to prokletstvo palo na nas? Ko nam je prokleo seme? – reče Đole više za sebe. – Ležala je u kadi sklupčana kao fetus u kupki od sopstvene krvi. Izneli su je na rukama Zoran i stari Kiko. Vala, umela je da se poseče, uspelo joj je otprve.

Mladić popravi naočale na vrhu nosa i, ne dižući pogleda s notesa, nastavi žvrljati. Katarina donese rakiju zlatne boje u litrenci s uskim grlom i dvije kupice. Odloži ih na stol bez riječi i odnese šalice s kavom. Đole natoči.

– 'Ajd, živeo! – reče.

– Živeli!

Đole se kucne, udahne i s naporom istrese sadržaj kupice u sebe. Mladić otpije dopola.

– Uh, što žeže! – reče.

– Jeste – potvrdi mladić.

– Pomešaše se srpska, hrvatska i japanska krv, to nije moglo na dobro da izađe – reče Đorđe i opet natoči. – Ovu posljednju rečenicu nemoj da beležiš – dodade.

Mladić poslušno klimne i nešto prekriži u notesu.

Đole uzdahne još jednom.

– Vidim ono što ne postoji. Visoke, vitke palme, mrtvog Nemca, Jovanu kako je zastala u igri i oslonila se rukom na hrapavu palminu koru – reče Đole.

Malo zatim Katarina donese štake i on s naporom ustane.

Opširan članak o Đorđu Romiću, životu i djelu istaknutog revolucionara i španjolskog borca, izišao je u *Borbi* na jesen te godine.

2.

Teklina najbolja prijateljica bila je Luena Teuta. Išle su zajedno u gimnaziju, a zbližile su se na plaži Banje, ljeta 1953, kad je Tekla napunila dvadeset godina. Čitava familija uvijek se kupala u Šulića, a samo zbog Luene Tekla se odmetnula, prešla je na Banje. Odlazile su na plažu rano ujutro, dok još nije bilo gužve, brzo se presvlačile u kabinama, ulazile u more, jedna pored druge, rame uz rame. Stajale su u plićaku do pasa naježene kože, uz koju su zmijski plazili valovi, a onda bi se naglo bacile u dubinu. Izranjale su s čelom naprijed, mokre kose skupljene na potiljku i plivale do plutače. Tekla je plivala brže, stilom kraul, došla bi prva i popela se, pružila ruku Lueni. Legle bi na mokro drvo, jedna u plavo-bijelom, druga u sivom kostimu, drhteći mokre na jutarnjem vjetru koji je češljao površinu mora. Zatim bi krenuo razgovor, o životu, o muzici, o američkom jazzu i bi-bopu. Ohrabrile su se i jednog jutra preplivale čak do Lokruma. Plivale su duže od sata, s prekidima, kad bi se odmarale plutajući

na leđima i puštajući da ih struja nosi. Isplivale su u uvali Bočina. Osušile su se na obali otoka izlažući tijela suncu na oštrim stijenama i potom zašle u unutrašnjost. Šetale su zapuštenim stazama kroz šumu izbjegavajući zgrade i čuvara. Pratila ih je uporna pjesma cvrčaka, ponegdje se još moglo naći razvaljenih njemačkih pa i talijanskih sanduka za municiju preostalih od rata. Na golim stijenama prema pučini Tekla je prvi put dotakla Luenu na jedan nov i nepoznat način. Prelazila je nježno vršcima prstiju po njenoj koži, mekano prebirući po klavijaturi njezinih rebara. Naglo ju je stisnula rukama za oba zapešća i privukla sebi. Nikada prije nije osjetila tako snažnu emociju, tako snažnu želju. Ljubile su se nevješto ali strasno i dugo. Tekla je bila jaka, sportski građena, kosih meleskih očiju, a Luena krhka, vrlo tankih zglobova i fino oblikovanih ruku i stopala, rebra su joj se nazirala pod kožom. Razvile su odnos pun povjerenja i dubokih emocija, istovremeno ispunjen seksualnim nabojem. To je možda bila ljubav, nesvjesna ali baš zato iskrena, skoro potpuna. A ljubav kao ulog uvijek traži živote, potpuno predavanje. Međutim, način na koji su se dodirivale i druge stvari koje su s vremenom počele raditi, ljubiti se i uzajamno lizati, bilo je to potpuno neprihvatljivo za okolinu. Morale su se kriti, kao da se radi o životu i smrti, a gotovo da je to bilo u pitanju. To je bilo vrijeme kad se zbog takve vrste ljubavi odlazilo u zatvor.

Tekla je bila vična muškim stvarima. Zoran je jednom prilikom nabavio njemački motocikl s prikolicom i Tekla ga je odmah naučila voziti dižući buku po Boninovu i pretičući spore tramvaje, riskirajući da pregazi nekog pješaka ili sleti u provaliju. Srećom, motor se pokvario baš dok ga

je natjerivala na zavoju kod vile Čingrije. Ostavila ga je na rubu provalije, pored visoke stoljetne agave. Vratila se kući pješke i zamolila Zorana da ode po njega. Tog ljeta umrla je Jovana. Nakon tog događaja Zoran danima nije izlazio iz kuće. Ai je jedina imala snage da iziđe na ulicu i ode na tržnicu po namirnice. Zorana su počeli posjećivati prijatelji i drugovi da ga ohrabre i da mu daju podršku. Konačno ga je kapetan Narodne armije Rafo Medelić zvani Bonasera uspio nagovoriti da izvede psa u šetnju u park Gradac, tako da je Zoran prvi put izišao vani s Cicibelom, ili skraćeno Belom, sivom ruskom dogom.

Tekla, koju nije previše pogodila sestrina smrt, ubrzo je naučila voziti automobil i taj isti kapetan Bonasera krajem kolovoza, „da ugodi djetetu“, posudio joj je vojnu kampanjolu. Tekla je skovala plan. Ukrcala je Luenu, rekle su da idu na izlet u Cavtat, a zapravo su namjeravale otići sve do Igala i Herceg Novog. Tamo ih bar nitko nije poznavao i mogle su provesti poslijepodne u ugodnom druženju i tajnim igricama, koje su već bile dosegle vrlo razvijeni stupanj.

Krenule su njih dvije, same. Međutim, na putu kroz Župu, nedaleko od zaseoka Mišići, iz šume na Pelegrinu netko je iz zasjede otvorio vatru iz šmajsera po kampanjoli misleći, valjda, da se unutra nalazi Bonasera, ili kakav drugi vojni oficir. Moguće je da su to bili četnici iz Zagradinja u susjednoj Hercegovini koji su se godinama krili u okolici čekajući jatake da ih brodom prebace u Italiju. Metak je pogodio Luenu probivši joj grudi i ona je izdahnula na licu mjesta, a Tekla je prošla bez ikakvih ozljeda.

Pogreb Luene Teuta obavljen je na katoličkom groblju na Boninovu, na onom dijelu gdje su uglavnom albanski

katolički grobovi. Tekla je pala u depresiju i povukla se u kuću. Zoran i Ai bili su zabrinuti: još jedna tragedija nakon Jovanine smrti. No, nakon nekih tjedan dana Tekla je ujutro sišla u salon kose ošišane sasvim na kratko.

– Idem na kupanje – rekla je.

Nova frizura izazvala je konsternaciju u kući.

– Ona bi htjela da postane muško – Zoran je kasnije rekao Ai.

Nakon tragične Jovanine smrti Zoran je Tekli sve praštao i u svemu joj ugađao. Luda krv Romića opet je dobila priliku da se razmaše, tako brzo.

Tekla je poželjela da nauči voziti avion. Nakon Luenine smrti nije podnosila ničiji dodir. Dodir bilo koje druge osobe osjećala je na svojoj koži kao dodir hladne zmije. Odlučila je otići daleko, što dalje, osvojiti nebo. Stopiti se s blijedim prostranstvima, s hladnom apstrakcijom. Rečeno, učinjeno. Zoran ju je odveo na Konavosko polje, gdje su avioni i jedrilice rolali po ledini. Dok je Tekla imala prve satove letenja Zoranova doga Cicibela zaklala je na rubu polja jednu ovcu nekog Paska Kesovije iz Pičeta, koji je uporno tjerao stoku u blizinu piste. Ostala je jedna fotografija iz rujna te godine, na njoj je Tekla u kožnoj pilotskoj jakni s činovima potporučnika Narodne armije na rukavima. Široko lice s crnim meleskim očima (na Ai), kratka svijetla kosa (na Zorana), među punačkim usnama drži neupaljenu cigaretu, vjerojatno marke ljetne igre, u pozadini se vidi trup aviona, bijele jedrilice s crvenom zvijezdom na krilu, još dalje obronci Sniježnice i komadić neba.

Nebo. Ostalo joj je još samo nebo. Emotivni život Tekle Romić postao je nemoguć. Poslije Luenine smrti više nije

podnosila ničiji dodir. Shvatila je da želi da umre, ali nije znala kako. Prebacivala je sebi da nema dovoljno hrabrosti kao Jovana, ali zapravo samo nije bila dovoljno luda. Ili je njezina ludost bila druge vrste. Nije podnosila nijednu drugu ženu. U svakoj je nazirala Luenu, u svakoj je pokušavala vidjeti njezine ruke, zglobove, leđa, vrat, usne, obrve, oči. Ali Luena je bila mrtva. Teklin život više nije imao nikakve budućnosti. Samo beskrajna bol. Bila je ovisna o Lueni. Kao ovisniku o nekome koga više nema, život joj više nije imao smisla. Jednom prilikom, sljedeće godine, dok je vozila mali dvomotorac iznad Boke, malo se zanijela krstareći iznad Krivošijskih planina pa nije primjetila da joj nestaje goriva. Vraćala se jedreći na zračnim strujama, ali je nadomak aerodroma, iznad Mrcina i Vodovađe, pala. Prvo je okrznula trupom čempres na glavici pored seoskog groblja, a onda se malo zaokrenula i, srećom, pala u krošnju stoljetnog duba u dvorištu kuće Fiorovića i vrhom aviona zabila se u krov. Opet je dobro prošla, tek nekoliko modrica, ogrebotina i lakši prelom noge. Za razliku od Jovane, bila je neuništiva, imala je drugačiju karmu. Devet mačjih života. Kad je skinula gips Zoran ju je upisao na ekonomsku školu u Rijeci. Nije više mogao izdržati njezine egzibicije.